

Rádiós beszélgetés Malonyay Dezsővel a vidéki színházokról

A Rádió színházi „folyóiratában”, a Színházi Magazin 1973. január 7-i adásában a műsor szerkesztője, Benkő Tibor eszmecsere-t folytatott Malonyay Dezsővel, a Művelődésügyi Minisztérium színházi főosztályvezetőjével. Mivel az interjú kapcsolódik Molnár Gál Péter: Vidék? Vidéki című, lapunk 1972. novemberi számában megjelent írásához vitakozva a cikk egynemely megállapításával, vagy továbbgondolva a felvetett gondolatokat, feladatokat, úgy gondoljuk, közöljük a beszélgetés némileg rövidített változatát.

a közművelődés és a közművelés kérdéséről rendszeres viták folynak, sőt: alapvető határozat született erről, s működik egy magas színvonalú testület, amely e

Benkő Tibor: *A magyar színházi életnek régi, megoldatlan gondja a fővárosi és vidéki színházak egyenlőtlen helyzete. Ez - nagyjából - abból adódik, hogy Budapestre koncentrálnak a szellemi élet. Aki a fővárosban színész, ott van a lehetőségek tárházánál. Gépkocsival, busszal, villamoson negyedórát alatt eljut saját színházába, a rádióba, a televízióba, a szinkron- és a játékfilmgyárba. Magyarán: sokkal könnyedebben hozzáfut az országos hírnévhez, mint az, aki a fővárostól távol, meglehetősen elfoglatva él. Tegyük mindjárt hozzá, ez a jelenség nemcsak a színházi életben fedezhető fel, sajnos, a társadalom más területein is. Országos probléma ez. Lapok, folyóiratok cikkeznek róla, s számtalan törekvés, határozat, jelentős forintösszeg kívánja megváltoztatni - ipartelepítésekkel és egyebekkel - a meglévő, kétségkívül egészségtelen Budapest-centrikusságot. A Színházi Magazin természetesen csak a saját háza táján akar körülkérni. Erre kiváló alkalmat adott Molnár Gál Péter cikke, mely úgy érzem, sok érdekes, egyben vitatható nézetet sorakoztat fel a vidéki színházak helyzetéről. Erről szeretnék szót váltani Malonyay Dezsővel, a Művelődésügyi Minisztérium színházi főosztályvezetőjével, s egyben sajnálkozni, hogy a cikk írója, az ismert, kiváló színházi kritikus, Molnár Gál Péter nem vállalkozott a beszélgetésben való részvételre. Aligha van mód arra, hogy a nagy visszhangot kiváltó írást részletesen ismertesse. Egyébként a folyóirat cikke csak alkalom arra, hogy a vidéki színházi életéről beszéljünk. Nem szeretnék belebonyolódni a tanulmányokba, abba a részébe, mely azt fejtegeti, hogy a rádiózás, a televíziózás adhat-e művészi fejlődést, kibontakozást, segítséget a művészi pálya kiteljesítéséhez. Molnár Gál kategorikusan válaszol: nem adhat. Majd hozzáteszi: a rádiózástól nem gazdagodik a színész, inkább csökken művészi ereje. Csak kereseti forrásként üdvözölhető a vidéki színészek szempontjából a rádiózás. Így látja ezt Ön is?*

Malonyay Dezső: Nem. Ma, amikor

magas színvonalú testület, amely e kérdéssel törődik, én azt hiszem, a rádió közművelő munkájában fontos szerepe van a színésznek. A rádióon belül a színész művészi munkája olyan önállósult, tiszteletre méltó teljesítmény, amelyet joggal lehet a televízió és a film mellé állítani.

B. T.: *Én még hozzátenném azt: a vidéki színészeketől nem lehet megkérni, hogy ne lépjenek túl megyéjük határain, s csak egy-egy megye lakossága ismerje őket. A rádiózás, a televíziózás, a szinkronmunka nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a színészt, különösen a vidéken élő színészt az egész ország megismerje.*

M. D.: Ez természetes, hiszen megfordítva is így van. A budapesti színészek, akik személy szerint ritkán fordulnak meg vidéken, nyilvánvaló módon a rádióban, a televízióban vagy éppen a filmvászonon jelenhetnek meg, és tehetik magukat láthatóvá-hallhatóvá az ország egész lakossága előtt.

B. T.: *Örvedetesnek érzem azt a jelenséget, hogy a legutóbbi években-hónapokban egyre több ismeretlen hang, ismeretlen arc jelenik meg a rádióban, illetve a televízióban.*

M. D.: Valóban így van. Hiszen a vitát kiváltó alapakció, a *Nem budapesti színházak vetélkedője*, tulajdonképpen azt a fő célt kívánta elérni, hogy megismertesse a vidéki színészeket, olyan sokszínűségükben mutassa be őket, ahogy ezt a rádió engedi.

B. T.: *Most valóban nem lenne értelme belemenni ebbe a speciális rádiós műfajú vitába, mert - gondolom - erről már más fórumokon is beszéltek és beszélni fognak. Molnár Gál Péter annak, ad hangot a későbbiekben, hogy a színész elsősorban anya-színházában dolgozzék. Maradjon elég szabad ideje az erőgyűjtésre, újratöltődésre, s felveti, hogy a vidéki színészek fizetését rendezzék, sürgősebben, mint a fővárosiakét, te*

remtsenek rendet lakáskörülményeikben. Én még azt is hozzátenném egyébként, hogy a fizetés és a színészlakások helyzete városokként más és más. Van-e törekvés arra, hogy ezen a téren ne legyen olyan nagy különbség egyes városok, illetve egyes színházak között?

M. D.: Talán először az első - és egyszerűbb - észrevételre válaszolnék. A vidéki színészek fizetését két esztendővel ezelőtt rendeztük. S elsősorban az övéket rendeztük, s ma a vidéki színészek átlagbére elérte, sőt, helyenként meghaladja a fővárosi színészekét. A gond most fordított. A fővárosiakét kellene rendezni. Ami a lakáskérdést illeti, nyugodtan mondhatom, hogy azokon a helyeken, melyekre Molnár Gál Péter elsősorban gondolhatott - Győr, Kecskemét - a színészek lakásgondjaival komolyan foglalkoznak, két éven belül ez a probléma itt is megoldódik.

B. T.: *De azt el kell ismernünk, hogy pillanatnyilag éppen Győrben, Szegeden, Kecskeméten meglehetősen rossz lakáskörülmények között élnek a színészek.*

M. D.: Igen, ezt elismerem. De tudomásul kell vennünk, hogy az egész országnak vannak lakásproblémái, gondjai, még akkor is, ha egy szakmán belül nyomasztóbbak ezek a gondok.

B. T.: *A vidéki színészek lakásgondja a vidéki színházak helyzetét is nehezíti, hiszen emiatt nehezen tudnak, új - fiatal vagy idősebb, 'ismertebb' - színészt szerződtetni, s ez akadályozza művészi fejlődésüket is.*

M. D.: Nagyon boldog lennék, ha ezt az egész kérdést a lakásügyre lehetne redukálni. Nem lakáskérdésről van csak szó. Hadd mondjam el, hogy Kaposvárra, Szolnokra vagy legutoljára Szegedre nem kevesebb, mint hat-nyolc, sőt Kaposvárra tizenkét fiatal színész önelhatározásából jelentkezett, bár ismerték a feltételek rendkívüli mostohaságát. Azért jelentkeztek, mert úgy vélték, olyan alkotóközösség jön létre ezeken a helyeken, amelyért mindezt érdemes vállalni.

B. T.: *Bevált-e az a rendszer, amely szerint a színházak egy-egy megyei tanácshoz tartoznak? Ennek következtében - sokan így vélik - kisebb hatáskörű a központi irányítás és támogatás. Kétségkívül úgy tűnik, hogy azokban a megyékben, ahol a megyei tanács szívéhez közel áll a színház, ott kedvezőbb a helyzet, másutt viszont jóval rosszabb. Nem kellene-e ezen központilag változtatni?*

M. D.: A megyei tanácsok irányításával működő színházak helyzete, nyugodtan mondhatom, évről évre jobb.

Mi a legteljesebb összhangban és egyetértésben vagyunk abban a megyei irányítószervekkel, hogy mikor melyik tényezőt kell erősíteni ahhoz, hogy a társulat megizmosodjék, hogy vonzza a fiatal színészeket. Ahogy az előbb mondtam: nem lehet csak a lakás-kérdés szemszögéből vizsgálni a vidéki színházak problémáit, a társulatfejlesztést. De ugyanakkor sürgősen hozzáteszem: nem szabad figyelmen kívül hagyni ezt sem, mert a munkakörülmények döntőek a művészi alkotó-munka szempontjából. Én úgy ítélem meg, hogy ezt a tanácsok jól érzékelik, s ennek érdekében jelentős lépéseket tettek.

B. T.: Nem mindegyik tanács érzékeli ezt egyformán.

M. D.: Ez természetes. Minden tanácsnak különbözőek a feltételei. Más-más nyomasztó terheik is lehetnek. Csak egy zárójeles gondolatban utalnék arra, hogy most az iskolák körül számtalannyi probléma merült fel. Épületek, új létesítmények stb. Bizony, úgy tűnik, hogy sok helyen most ezek a gondok kerültek előtérbe.

B. T.: Tehát helyesnek tartja, hogy a vidéki színházak egy-egy megyéhez tartozzanak?

M. D.: Olyannyira helyesnek, hogy a vidéki színházi körzeti rendszer, amelyet két évvel ezelőtt ajánlottunk a tanácsoknak, s amely nem egyszerűen megyei színház, hanem egy régió, egy nagyobb terület színházi ellátásának a gondját vállalja, azt hiszem, csak így és ebben a szerkezetben valósítható meg jól.

B. T.: Érvényben vannak viszont olyan, hosszú évekkel ezelőtt megszületett központi rendelkezések, amelyek még mindig különbséget tesznek a budapesti és a vidéki színházak között. Arra gondolok például, hogy több évvel ezelőtt egy olyan miniszteri rendelkezés látott napvilágot, amely előírta, hogy egy-egy budapesti, illetve vidéki színháznál rendezőnek, színésznek mennyi a kötelező munkája. A tervezőknek-díszlet- és jelmeztervezőkre gondolok - kétszer-háromszor annyit kell dolgozniuk, mint budapesti kollégáiknak. Meglehetősen igazságtalannak tetszik ez.

M. D.: Nem úgy differenciáltunk, hogy vidéki vagy budapesti tervezői, illetve rendezői feladatok. Azt néztük, hogy milyen feladatok vannak. Tehát: hány bemutatandó mű és hány személy, vagyis rendező és tervező van az adott színházban. Ehhez képest kellett kialakítani a kötelező tervezések, rendezések, illetve a kötelező színészi fellépések szá-

mát. A feltett kérdést azért tartom jogosnak, mert az idő valóban meghaladta ezt a rendelkezést. Hadd mondjam el, hogy szándékunkban van ezen változtatni, hiszen az a dolgunk, hogy az idők változásaihoz igazodva igyekezzünk a művészi munka jobb feltételeit kialakítani.

B. T.: Ez azt jelenti, hogy csökkentik a vidéki színházaknál a kötelező munkát? M. D.: A tervezőművészekre gondol? B. T.: Rájuk is.

M. D.: Akkor és úgy, ha a színházak tudomásul veszik: rendkívül fontos, hogy egy alkotói közösségben - a színházban - a tervező a szellemi közösség alkotó tagja. Nem vendégekkel, kapkodva és alkalmanként kell megoldani a feladatot, hanem egy előre eltervezett, közös szókinccsel rendelkező testülettel átgondoltan.

B. T.: A z utóbbi években - itt legalább 4 - f évre gondolok - sokat tettek a vidéki színházak a mai magyar dráma bemutatásáért. Úgy érzem, többet, mint a fővárosi színházak. Es ez nem kis érdem.

M. D.: Ezzel egyetértek. Es éppen azért hiszem azt, hogy a vidéki színházak zöme, ahol alkotóközösségek alakultak ki, nem fordítják tekintetüket Budapest felé, ahogy ezt Molnár Gál Péter megfogalmazta. Sem Zsámbéki Gábor, sem Székely Gábor, sem Sík Ferenc vagy Sándor János nem fordította arcát Pest felé, amikor önálló alkotói gondolattal, olyan szerzőkkel és alkotótársakkal dolgoztak együtt, akik Budapesten még nem jelentek meg színpadon, vagy csak később jelentek meg, s olyan színpadi megfogalmazásban mutattak be műveket, amelyek nyugodtan kiállják a próbát a pesti utánjátszással, vagy ha tetszik, a pesti megegyes-utánjátszással.

B. T.: Ha már éppen Sándor Jánosnak, a szegedi Nemzeti Színház főrendezőjének a nevét említette, meg kell említenem, hogy már hosszú évek óta együtt dolgozik Görgey Gáborral, vagy együtt dolgozott Révész Gy. Istvánnal, akinek mindkét színpadra került darabját ő rendezte. Valóban olyan személyes kapcsolatot teremtett az írókkal, ami példamutató lehet más rendezők számára is.

M. D.: Sándor János nemcsak a szerzők, író-társak megtalálásában jeleskedik, de önálló gondolata is van a művekről.

B. T.: Térjünk még vissza Molnár Gál Péter cikkére. Egyik érdekes megállapítása szerint nem a főváros után kell sóvárogni, hanem ott kell nyújtani a legteljesebb művészi munkát, ahol vagyunk. A színház egyik

feladata belenőni a városba. Ebben bizony van igazság. Mi a véleménye erről?

M. D.: Alapvetően az a szándékunk, véleményünk, közös akaratunk együtt a vidéki színházak vezetőivel, hogy a színész, a színház közéleti tényező legyen ott, az adott városban, megyében - régióban -, ahol játszik, ahol dolgozik. A közéletiségen azt értem, hogy jelenjen meg a kulturális és a közművelő munkában; a színész váljék közéleti személyiséggé is, tudjanak róla. Segítsenek megteremteni a város, a megye, illetve a régió sajátos kulturális arculatát.

B. T.: Vannak-e például Szolnokon, Békéscsabán olyan irodalmi, színjátéki hagyományok, amelyeket a színházak követhetnének

M. D.: Amit számon kérnek rajtuk, az sok helyütt nincs. Ahol van, ott élnek vele. Szegedre, Kaposvárra, Pécsre gondolok, de nem utolsósorban Veszprém-re, amelyet először kellett volna említenem. A veszprémi iskolaszínházra és a színház közművelő karakterének első megjelenésére.

B. T.: Veszprém valóban sokat tesz azért, hogy a Veszprém megyében dolgozó és élő, vagy legalábbis a munkásságuk jelentős részét a megyében töltő írók bekapcsolódjanak a színház alkotó folyamatába. A szegedi színház is „felfedezett” két helybéli szerzőt: Mocsár Gábort és Bárdos Pált. Szóval: vannak kísérletek. Nem vitás, jó lenne, ha a színházak még szívósabban törekednének bevonnai a színházi életbe a megyében élő írókat, mint ahogy a kecskeméti felfedezték dráma-íróként a megyükben élő Raffai Saroltát.

M. D.: Én azt hiszem, valóban így van.

B. T.: Molnár Gál Péter cikkének, egy másik, nagyon fontos megállapítása, hogy a vidéki színházak vegyesfelvágott műsor-renddel rendelkeznek, vagyis az, hogy operettet, klasszikus, modern, nyugati és népi demokratikus drámákat egyaránt játszanak. Azt állítja, hogy ez a „vegyesfelvágott” műsorrend csírájában fojtja el az önálló gondolkodású, önálló stílusú rendezői, színházi jellemvonásokat. Szerinte utánjátszó színházzá avatja a vidéki színházakat. Valóban így van ez? Mit tehetnek, a vidéki színházak? Milyen legyen a műsorrendjük?

M. D.: A vidéki színházak nem utánjátszó színházak. Legalább a számok szigora győzzön meg bennünket erről. Ez nem indulati kérdés, ez tény. Az előbb már példalóztatva megemlítettem néhány rendezőt és a velük dolgozó szerzőket. Annak igazolására, hogy mennyire nem utánjátszók a vidéki színház-

zak, hadd mondjak el most néhány egyszerű adatot is. A bemutatott új magyar műveknek több mint fele vidéken került színpadra. De nemcsak az új magyar művek, hanem más drámák bemutatói tekintetében is hasonló a helyzet.

B. T.: Vagy éppen a klasszikus művek újrafelfedezésében, mert Madách több művét - például - éppen a vidéki színházak vitték újra színpadra ..

M. D.: Pontosan így van.

B. T.: Térjünk vissza a vegyesfelvágott műsorrend ügyére. Mit tehetnek egy megyében, ahol sokféle igényű és ízlésű ember él?

M. D.: A felvágott nem szimpatikus hasonlat, mert a felvágott mögött mindig megjelenik az úgynevezett „abszizli”, vagy az „abfall”, s azt hiszem, ez nem megtisztelő. Nem vegyesfelvágott ez. Többoldalú és többretű köz-művelő feladattól van szó, ez az igazság.

B. T.: A cikk végén még egy megállapítást tett a szerző. Szerinte a vidéki színház elnevezés mindaddig kellemetlenül hangzó lesz idézek cikkéből, „ameddig vidéki színésznek lenni valóban hátrányosabb helyzetet jelent, ameddig a vidéki színház nem egy vidék színháza lesz, hanem vidékiesen játszó, fővárosmajmoló . . .” Azt hiszem, már idáig sikerült bizonyítanunk, hogy ma már a vidéki színházak - általában - nem vidékiesen játszanak, eredeti bemutatóikkal nemhogy a fővárost majmolnák, de sok esetben inkább megelőzik. Izgalmas viszont a kérdés, várható-e a vidéki színészek helyzetének javulása ?

M. D.: A vidéki színházak nem majmolják Budapestet. Minthogy - hadd mondjam el azt is - a magyar színházak sem nagyon majmolják azokat a külföldi divatokat és izmusokat, amelyeket a kritikai közélet rajtuk gyakran számon kér. Én ezt pozitívnak tartom. Hogy várható-e javulás a vidéki színházak helyzetében a művészi munka feltételeit illetően, s a további munkájukat elő-segítő intézkedés? Igen, várható. Mert úgy hisszük, ha a körzetesítési rendszer kiteljesedik, és több megye közös erő-feszítésével a megyei színház bekapcsolódik a munkába, és ha megvan a szándék, akkor megvalósul az elképzelés : kevesebb előadással is több nézőhöz jut el magasabb művészi színvonalon a színházi produkció.

B. T.: Van-e még valami, amiről most szívesen beszélne?

M. D.: Egy-két gondolatot még elmondanék, amit feljegyeztem magamnak. Van még néhány olyan tévedése a vitatott cikkeknek, ami talán a cikkíró

dezinformáltságából ered, amit a valóság és a pontosság kedvéért jó lenne igazítani. Azt írja egy helyütt, meg kellene vizsgálni, hogy a nyári előadások mennyire exportelőadások. Én azt hiszem, elkerülték Molnár Gál figyelmét a gyulai várszínházi előadások. Mert ezeknek az előadásoknak a színészei tekintélyes mértékben helybeliek, békéscsabaiak, s csak egyharmadban budapestiek, s ezzel együtt „exportképesek”. A szomszédos Ausztria érdeklődéssel és elismeréssel nyugtázta a fertőrákosi barlangszínháznak a Grillparzer-évforduló alkalmából rendezett előadásait, amelyek a győri színház produkciói. De hadd mondjam el, hogy a Szentendrei Teátrumot sem tartom „exportelőadásnak”, hiszen színészei budapestiekből és főiskolásokból rekrutálódnak. Később a mű-sorfüzetéről szól Molnár Gál Péter, hiányolva, hogy a vidéki színházaknál nincs, ha van, nem megfelelő színvonalú a műsorfüzet. Hát én azt kívánom, bár a fővárosban volna annyi és olyan változatosan sokszínű, gyors, informatív jel-legű műsorfüzet, mint amennyi vidéken van. Ezek a műsorfüzetek informáláson túl - eligazítanak, tájékoztatnak. Egyszóval - már megint visszatérek a szóhasználathoz közművelő jellegűek, bemutatnak, megmagyaráznak, helyére raknak személyeket, szerzőket, írókat, műveket. Teljesítik azt a feladatot, amit a nagyközönség vár a színháztól.

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

Földes Anna:

Petőfi a színlapon és a színpadon

Hermann István :

Kóborlovagi oroszslányszínház

Pályi András:

Játék és szertartás

Szántó Erika:

Hítványság-börze

Sziládi János:

A holtak hallgatása

Koltai Tamás:

A kaposvári példa

Molnár Gál Péter:

Happy End

Köpeczi Bócz István:

Mindennapi metamorfózis

Majoros József:

Csehov deszkasírban?

Mészáros Tamás:

Boldogan játszani

(Beszélgetés Gobbi Hildával)

A magyar teátrum ügyében

Levél Malonyay Dezsőhöz

Kedves Dezső!

Remélem megbocsátod, hogy nyilvánosság elé tárom barátságunkat, de úgy hiszem, ennek a szakmai lapnak a hasábjain nem minden tanulság nélküli lesz kettőnk kapcsolata. Legelőbb is el kell mondanom, miért tisztellek Téged, és miért tartom értékesnek barátságodat. Mindenki tudja Rólad, hogy vérbeli színházi ember vagy, tehát nem masztiksszagtól érintetlen, hűvös kulturális tiszt-viselő, vagy ahogyan Somlay Artúr szerette mondani: Theaterfremd vagyis színházidegen elem, aki azt sem tudja, melyik oldalon kell bemenni a színház épületébe. Magad is színész voltál vala-mikor, tehát enbörödön tapasztaltad meg ennek az átkozott-szép mesterségnek gyönyörűségeit és keserveit. Ennek az egykori színészségnek köszönhető, hogy ugyanolyan megszállott hőfokon tudod üzni jelenlegi hivatalod - amit nem tekintesz méltóságnak -, belső szempontok szerint a színházi élet részletes ismeretében végzed eredményes munkád, nem pedig íróasztal mellett kiagyalt elképzelések szerint.

Ez és a közös cél, kettőnk munkájának egybehangzása vonta kettőnk között szorosabbra a kapcsolatot, mint ahogy nagyon sokan vannak a szakmában, akik szeretnek Téged és barátjuknak tekintenek, őszinték Hozzád és Te is mindig őszinte vagy hozzájuk.

Meggyőződése, hogy ez a viszony, ez a póztalanság és folytonos jelenlét a színházi élet nagyobb vagy egészen kicsinyke ügyeiben, az az otthonosság, amivel beléphetsz bármelyik színház bármelyik kapuján, és oldott hangon beszélhetsz a színpadmesterrel vagy az igazgatóval, főszínesszel vagy jelmeztervezővel, ez az eszményi kapcsolat vezető és vezetettek között. A szocialista társadalomban egyre kevésbé szabad, hogy a Hivatal mumus legyen, alkotók ijesztgetésére szolgáló, fenyegető intézmény, egyre inkább baráti tanácsadó és segítő testületté kell alakulnia, hiszen csak összegezi és irányítja azt a területet, amelyik alája tartozik. Ennek megfelelően, én úgy képzem-